

İSLAM'DA İLK HAC (Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'in Haccı)

Dr. Mukadder Arif YÜKSEL
Samsun Canik Müftüsü

Hz. İbrahim (a.s.) oğlu Hz. İsmail (a.s.) ile birlikte Kâbe'yi inşa ederek, "Ey Rabbimiz! Bize ibadet yollarımızı göster!" (Bakara, 2/128.) şeklinde dua etmesi üzerine Allah Teala Cebrail'i göndererek, Hz. İbrahim'e hac ibadetini nasıl yerine getireceğini öğretmiştir. (Ebu Cafer Muhammed b. Cerir Taberî, Târîhu'r-Rusûl ve'l-Mülûk, Tahkik: Muhammed Ebu'l-Fadl, İbrahim, Daru'l-Maarif, Kahire 2. Baskı, ty. C. 1, s. 262.) Ezrakî'nin (ö. 224/839) Ahbaru Mek-ke adlı eserinde İbn İshak'tan (ö.151/768) hasen senetle yaptığı bir rivayette ve Taberî'nin (ö. 310/922) Târîhu'r-Rusûl ve'l-Mülûk adlı eserinde Hz. İbrahim'in haccı şöyle anlatılır:

"Hz. İbrahim, Kâbe'yi inşa işini tamamlayınca Cebrail (a.s.) geldi ve ona 'Kâbe etrafında yedi defa dön' dedi. Hz. İbrahim Kâbe etrafında döndü ve dönerken her rüknü selamladı. Tavafı tamamlayınca Makam-ı İbrahim'in ardında iki rekât namaz kıldı. Cebrail de onunla birlikte hareket etti ve ona bütün menasiki, Safa, Merve, Mina, Müzdelife ve Arafat'ta yapılacak ibadeti öğretti. Mina'ya girdiğinde Akabe'de İblis'i temsil eden yere indi. Cebrail, Hz. İbrahim'in oraya yedi taş atmasını istedi, O da yedi taşı attı. Ardından orta cemrede şeytanın temsili görüldü, Cebrail oraya da yedi taş atmasını istedi, Hz. İbrahim yedi taş attı, sonra şeytanın temsili kayboldu, Allah onu rezil etti, son olarak küçük cemre görüldü, ona da yedi taş attı, sonra şeytan kayboldu. (Taberi, Târîhu'r-Rusûl, ve'l-Mülûk, C.1, s.160- 262; Ezrakî, AHBÂRU Mekke, s.120-121.)

Cebrail (a.s.) Hz. İbrahim'e Mekke'den Arafat'a kadar haccın her menasikini öğretti, Arafat'a kadar tehliil ve telbiye getirerek gitti, Arafat'ta vakfe yaptı, Cebrail ona "Öğrendin mi?" diye sordu. O da "Öğrendim." (Areftü) dedi. Bunun için "Arafat" bu isimle isimlendirildi. Hz. İbrahim Arafat'tan sonra Müzdelife'de vakfe yaptı, Mina'da da bizzat kendisi kurban kesti. (Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih Tercemesive Şerhi, c. 6, s. 21.)

Allah, Hz. İbrahim'e insanları hacca çağırmasını emredince O, "Ey Rabbim, sesimi nasıl duyuracağım?" diye sordu. Allah Teala, "Sen seslen, duyurmak bana aittir." buyurdu. Hz. İbrahim, "Ey insanlar! Allah size Beyt-i Atik'i ziyaret etmenizi farz kıldı. Rabbinizin davetine icabet edin." diyerek seslendi. Allah, Hz. İbrahim'in sesini bütün cihana duyurdu. Doğu'dan Batı'dan yeryüzü kıtalarından ona cevap geldi. "Lebbeyk Allahümme lebbeyk." (Taberî, Târîhu'r-Rusûl, C.1, s.262; Ezrakî, AHBÂRU Mekke, s.121.)

Hz. İbrahim'in insanları hacca davetinden sonra Hz. İsmail, Cürhümilerden bir grup akrabası ile haccetti. Öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazını Mina'da kıldı ve burada sabahladı. Nemire'ye geldi. Zevelden sonra Arafat'ta öğle ve ikindiye cem ederek kıldı, sonra vakfe yaptı. Güneş batınca beraberindekilerle Müzdelife'ye hareket etti, burada akşam ve yatsı namazını kıldı, sonra Müzdelife'de vakfe yaptı. Ardından şeytan taşlama yerine (cemerat) geldiler. O

beraberindekilere şeytana nasıl taş atacıklarını da öğretti. (Ezrakî, Ahbâru Mekke, s.121; Taberî, Târîhu'r-Rusûl, C.1, s. 262; Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih Tercemesive Şerhi, c. 6, s. 21.)

Ezrakî'den (ö. 224/839) naklettiğimiz iki rivayette de Hz. İbrahim'e Cebrail'in öğrettiği hac ibadeti ve Hz. İsmail'in beraberindekilerle ifa ettiği hac ibadeti ile günümüzde yapılan hac ibadetinin örtüştüğü söylenebilir. Günümüzde yapılan hac ibadetinde yer alan ihram, telbiye, vakfe, tavaf, say, cemrelerin taşlanması, kurban kesilmesi, gibi menasikin ilk defa Hz. İbrahim tarafından eda edilen hac ibadetinde de yer aldığı görülmektedir. Daha sonra müşrikleşen Araplar, şirke ait unsurları ve hurafeleri hacca karıştırmıştır. Hz. İbrahim'in haccı, tahrifata uğramış olarak cahiliye devrinde yüzyıllar boyu devam etmiştir.

Cahiliye Dönemi'nde Araplar arasında hac için ihrama girme uygulaması vardı, ihram için geliştirdikleri ahmesîlere (Mekke'nin dindar sayılanları) ait özel bir elbiseyi satarlardı. İhrama putları için girerlerdi, ihramdan çıkarken tıraş olanlar da olmayanlar da vardı. Telbiye'ye her kabile taptığı putu da dâhil ediyordu. Hums ehli (Mekke'nin yerlileri ve müttefikleri) sadece Müzdelife'de, hums ehli olmayanlar ise hem Arafat'ta hem de Müzdelife'de vakfe yapıyordu. Müşrikler, Kâbe'yi tavaf, safa ve Merve tepeleri arasında sa'y menasikini de yapmaktaydılar. (İbn Kesîr, el-Bidâye, C.7, s. 229; Ali, Cevad Târîhu'l-Arab Kable'l-İslâm, c .4, s. 351.)

Hz. Peygamber yapmış olduğu Veda Haccı'nda, geleneksel hacda şirke bulaştırılmış nesne ve fiilleri ve Kureyş'e imtiyaz kazandıran uygulamaları kaldırmış, haccı Hz. İbrahim (a.s.) tarafından ilk defa yapıldığı şekilde eda etmiş ve ümmetine de "Menasikinizi benden alın." (Ebu Davud, es-Sünen, Menâsik, 77; İbn Kayyim, Zâdu'l-Meâd, c .2 s. 257-258.) buyurarak hâlen eda edilen haccı öğretmiştir.